EBÛ BEKR RÂZÎ EL-CESSÂS (Ahmed bin Ali)

Hanefî mezhebinde, zamanının meşhûr hadîs, tefsîr ve fıkıh âlimi. İsmi, Ahmed bin Ali er-Râzî olup, künyesi Ebû Bekr, meşhûr lakabı ise Cessâs (kireççi)'dir. 305 (m. 917) târihinde Rey (veya bir rivâyete göre Bağdâd) şehrinde doğdu. İlim tahsili için Hakim Nişâbûrî ile, Ehvâz ve Nişâbûr ve daha başka yerleri gezip, Bağdâd'a yerleşti. 370 (m. 980) senesinde Zilhicce ayının yedisinde vefât etti.

Cessâs; Zâhid bin Ahmed el-Fakîh, İbn-i Muhammed Ebû Muhammed el-Mehledî, Ebû Fadl Muhammed bin Ahmed, Hatîb el-Mervezi, Ebû Sehl, Ebû Hasen Kerhî gibi âlimlerden ilim öğrendi ve hadîs-i şerîf rivâyetinde bulundu. Kendisinden de; Ebû Sâlih el-Müezzin, Muhammed bin Yahyâ Cürcanî, Ebû Hasen Muhammed bin Ahmed Za'feranî ve daha başka âlimler ilim öğrendi ve hadîs-i şerîf rivâyetinde bulundular.

Cessâs, zamanında yüksek ilme sahip olup, zühd, vera' ve takvâ ehli tarafından çok sevilen bir âlim idi. Onu, âlimler Eshâb-ı tahricten saymışlardır. Tefsîr ilminde yüksek bir yeri olan Cessâs, Ahkam-ül-Kur'an adlı eserini, Kur'ân-ı kerîmdeki fıkhî hüküm beyan eden âyet-i kerîmelerin hükümlerini anlatmak için yazmıştır. Tefsîrinde, yalnız ahkama (hüküm beyan eden) âit âyet-i kerîmelerin tefsîrini yapmıştır. Eserinde: "Hilâli görürseniz oruç tutun", hadîs-i şerîfi, "Habîbim, sana yeni doğan ayları sorarlar, de ki: O, insanların faydası için, bir de hac için vakit ölçüleridir" âyet-i kerîmesinin tefsîridir, dedikten sonra, Ramazan'da orucun farz olması için hilali görme mes'elesinde, âyet-i kerîme ve hadîs-i şeriflerin ma'nasında, muvakkitlerin (astronomların) sözlerine itibar edilmeyip, rü'yet (hilâli görme) ile oruç tutmaları gerektiğini ve bu husûsta ittifâk bulunduğunu beyan etmiştir. Bu eseri 4 cild halinde basılmıştır.

Cessâs, fıkıh ilminde de zamanının bir tanesi olup, Hanefî mezhebi âlimlerinin reîsi idi. Zamanında ki insanların, hangi fetvâ ile amel etmeleri husûsunda, son karar Cessâs'dan geçerdi. İlm-i fıkıh, usûl-i fıkıh ve ihtilaflı mes'eleleri halletme bakımından büyük kıymeti vardı. Ahmed İbni Kemal Paşa, onu müctehid âlimlerin dördüncü tabakası olan Eshâb-ı tahricten saymıştır. Eshâb-ı tahricten olan âlimler; müctehidlerin çıkardığı, kısa kapalı hükümleri açıklayan âlimlerdir. Cessâs'ın, Hanefî mezhebinin usulü hakkında yazmış olduğu eseri, kendisinden sonra gelen fıkıh âlimlerinin müracaat ettikleri bir kaynak olmuştur. Bilhassa Pezdevî, Serahsî, Amidî gibi âlimler, onun usule dair yazdığı bu eserinden büyük ölçüde istifâde etmişlerdir. Bu eserin bir el yazması, Kâhire Yazmalar Enstitüsü'nde bulunmaktadır.

Hatîb el-Bağdâdî onun için şöyle diyor: "Zamanında Hanefî mezhebinin reîsi olup, zühd ve vera'da meşhûr idi. Ona defalarca kadılık teklif edildi, fakat kabûl etmedi."

Muhammed bin Abdülbâkî ise: "Cessâs; Hanefî mezhebi imamlarından ve Nişâbûr'un hadîsde hafız olan âlimlerindendir" demiştir.

O'nun eserlerinden ba'zıları şunlardır:

Ahkam-ül-Kur'an, Şerh-i Muhtasar-i Kerhî, Şerh-i Muhtasar-ı Tahâvî, Şerh-i Câmi'i Muhammed bin Hasen, Usûl-i fıkh, Şerh-i esma-il hüsna, Edeb-ul-kada, Kitab-ü ilham-ül-Kur'an, Kitab-ü cevabat-il-mesâil.

Cessâs'ın (radıyallahü anh) Ahkam-ül-Kur'an adlı eserinden ba'zı bölümler:

"O kimseler ki (takvâ sahipleri), namazı dosdoğru kılarlar, verdiğimiz rızıklardan infâk ederler (harcarlar, yedirirler)" Bekâra, 3. âyet-i kerîmesi, namazı ve zekâtı emretmektedir. Allahü teâlâ, bu âyet-i kerîmede; kendisine, öldükten sonra dirilmeye, kıyâmet günü bütün mahlûkatın mahşer yerinde toplanacağına, sonra herkesin Cennete veya Cehenneme gideceğine ve diğer îman edilmesi lâzım gelen şeylere îmân etmelerini; takvânın şartlarından saydığı gibi, namazı dosdoğru kılmayı ve zekatı vermeyi de takvânın şartlarından, dolayısiyle müttekîlerin (Allahü teâlâdan korkup, yasaklarından sakınanların) vasıflarından saymıştır. Âyet-i kerîmedeki "Namazı ikâme ederken dosdoğru kılarlar" kavl-i şerîfinde, bir kaç ma'nâ vardır. Bunlardan birisi şöyledir: Namazı ikâme etmek demek, namazın hakkını vererek, tam ve mükemmel bir şekilde, ta'dil-i erkana riâyet ederek kılmaktır. [Ta'dil-i erkana çok dikkat etmelidir. Ya'nî, rükû'da ve secdelerde, kavmede (rükû'dan kalktıktan sonra ayakta durmak) ve celsede (iki secde arasında oturunca) tumaninet bulduktan ya'nî her a'za hareketsiz kaldıktan sonra biraz durmalıdır ki, Hanefîlerin çoğu buna vâcib demiştir. İmâm-ı Ebû Yûsuf ve İmâm-ı Şafiî ise, farz demiştir. Ba'zı Hanefî âlimleri de, sünnet demiştir. Müslümanların çoğu bunu yapmıyor. Böyle bir ameli meydana çıkarana, Allah yolunda harp edip, canını veren yüz şehîd sevâbından daha çok sevâb

verilir. Ahkam-ı şer'iyyenin (Allahü teâlâ ve Resûlünün (aleyhisselâm) emirleri) hepsi de böyledir. Ya'nî helâl, haram, mekrûh, farz, vâcib ve sünnetlerden birini öğretip, gereğini yaptıran da böyle sevâb kazanır.)] Yine "Namazı ikâme etmek Namazı dosdoğru kılmak" kavl-i şerîfi; "vakitleri geldikçe, müttekîler beş vakit namazlarını kılarlar" ma'nasına da gelmektedir....

"Eğer kulumuza (Hazreti Muhammed'e (aleyhisselâm) indirdiğimiz Kur'ân-ı kerîmden şüphede iseniz, haydi siz de onun benzerinden (fesahat ve belagatta ona eş) bir sûre getirin ve Allahtan başka şâhidlerinizi (putlarınızı, şâir ve âlimlerinizi) de yardıma çağırın şayet (Bu beşer kelâmıdır) sözünüzde, sâdık kimseler iseniz." (Bekâra-23)

Bu âyet-i kerîme Resûlullahın (aleyhisselâm) Peygamberliğinin doğruluğunun en büyük delîlidir. Âyet-i kerîmede, Resûlullah efendimizin Peygamberliğini kabûl etmiyenlere,"Madem ki, siz onun Peygamberliğine inanmıyorsunuz. Öyleyse, siz de Kur'ân-ı kerîmin sûrelerinden birinin benzeri bir sûre getiriniz" buyurularak, inanmıyanlara meydan okunmakta, inanmıyanlar ne kadar da taassub (yanlış bir fikirde ısrar) gösterseler, böyle bir şeyi yapmaktan âciz kalacakları beyan buyurulmaktadır.

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) ümmî idi. Arapçayı öğrenmek için tahsil yapmamıştı. Sadece, Arapça konuşuyordu. Buna rağmen, Araplardan hiçbir hatîb O'nun getirdiği Kur'ân-ı kerîmin benzerini getirememişlerdir. Bu da göstermektedir ki, Kur'ân-ı kerîm Allahü teâlânın kelamıdır.

Allah yolunda öldürülenlere "Onlar ölülerdir, demeyin, Hakîkatte onlar diridirler. Fakat siz anlayıp bilemezsiniz" (Bekâra-154)

Bu âyet-i kerîme şehîdlerin, öldükten sonra Allahü teâlâ tarafından diriltildiklerini bildirmektedir. Mü'minlerin öldükten sonra, fakat kıyâmetten önce diriltilip, Allahü teâlânın ni'metlerine kavuşmaları caiz ve mümkün olunca, kâfirlerin de öldükten sonra diriltilip, kabirlerinde azâb görecekleri de caiz ve mümkün olmaktadır.

Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmin bir çok yerinde, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münkerin (iyiliği emredip, kötülükten alıkoyma) farz olduğunu ehemmiyetle buyurdu. Resûlullah da (aleyhisselâm) bu husûsu muhtelif hadîs-i şeriflerinde beyan buyurdular. Selef-i sâlihîn ve Fukaha-i kiram (Büyük İslâm âlimleri) bunun farz olduğunda icmâ' etti (ağız birliğine vardılar).

Allahü teâlâ, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münkerin farz olduğunu, Lokman Hakîm'in dilinden şöyle buyurmuştur. "Yavrum! Namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret ve kötülükten alıkoy. Bu husûsta sana isâbet edecek olan eziyete katlan. Çünkü bunlar, kesin olarak farz kılınan işlerdendir" (Lokman-17)

"Resûlullah da (aleyhisselâm) şöyle buyurmaktadır: "Bir kavmin içinde kötülük; günah ve fuhuş işleyen bir kimse olsa, onlar da buna engel olmaya muktedir oldukları hâlde, engel olmasalar, Allahü teâlâ, ölmeden önce onlara cezalarını verir."

Allahü teâlâ; "Artık beni zikredin (anın), ben de sizi zikredeyim (anayım)." (Bekâra-152) buyurdu.

Bu âyet-i kerîme, Allahü teâlâyı zikretmeyi emrediyor. Allahü teâlâyı zikretmek (anmak) çeşitli şekillerde olur. Bu husûsta Selef-i sâlihînden şu açıklamalar bildirilmiştir. "Beni, bana itaat etmek sûretiyle zikrediniz (hatırlayınız), ben de sizi, size merhamet etmek sûretiyle zikredeyim." "Siz, bana size verdiğim ni'metlerle karşı sena (övgü) ediniz, ben de sizi, bana yapmış olduğunuz ibadet ve tâatlerle (beğendiğim işlerle) anayım." "Siz, beni bana şükretmek sûretiyle anın, ben de sizi, size mükâfat vermek sûretiyle anayım." "Siz beni, bana duâ ederek hatırlayın. Ben de sizi, duânızı kabûl ederek hatırlıyayım." Zikr kelimesi, bütün bu ma'nalara gelmektedir.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) El-A'lâm cild-1, sh. 171

2) Mu'cem-ül-müellifîn cild-2, sh. 27

3) Fevâid-ül-behiyye sh. 27

4) Tezkiret-ül-huffâz cild-3, sh. 1087

5) Şezerât-üz-zeheb cild-3, sh. 71